Van Gogh en Modderman,
Zeilaanwyzing der vaar-
waters van Makasser.

LEMBAGA KEBUDAJAAN
INDOSIA

VI

12.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

VI. 12

ZEILAANWIJZING OF BESCHRIJVING

DER

Vaarwaters van *Makasser*

TOT

in de Baai van *Paré Paré*,

BEHOORENDE BIJ DE ZEEKAARTEN

VAN GEZEGDE KUSTEN;

DOOR DE LUITENANTS TER ZEE

J. VAN GOGH EN H. A. MODDERMAN.

PERPUSTAKAAN NASIONAL RI.

AMSTERDAM,

BIJ DE WED. G. HULST VAN KEULEN.

1853.

BAT. GENOOTSCHAP VAN K.EN W.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

PERPUSTAKAAN NASIONAL R.I.
Tanggal : 29 - 06 - 2010
Nomor Induk : 474 /PN-MUSEUM/10
BIB - ID : 0010-27 356460
ITEM - ID : 1008031061
Asal : Museum Pusat

Om van *Makasser* noordwaarts te stevenen, kan men van drie verschillende vaarwaters gebruik maken, tot het passeren van den *Spermonde Archipel.*

1°. het *Ooster-Vaarwater,* gelegen tusschen den wal van *Celebes* en de oostelijkste eilanden van den *Archipel;*

2°. het *Midden-* of gewone *Vaarwater*, vroeger gewoonlijk gebezigd, en het eenige waardoor de Inlandsche loodsen een schip bragten; en eindelijk

3°. het *Wester-Vaarwater,* mede koersende door den *Archipel;* doch bewesten de *Barrang*-eilanden ruimer en eenvoudiger dan het voorgaande.

Naarmate men van één dezer verschillende passages gebruik wil maken, verschilt ook de weg langs welken men de reede van *Makasser* verlaat.

HET OOSTER-VAARWATER.

Het *Ooster-Vaarwater* bezit groote voordeelen boven de beide andere, aangezien men daarin mindere en regelmatiger diepten aantreft; meer gebruik kan maken van de verkenningen, welke de kust oplevert; overal goeden ankergrond vindt, en de meeste bewoonde eilanden passeert.

Men stuurt van de reede van *Makasser* onmiddellijk N. N. O., tusschen het steenkolenhoofd van *Oedjong Tanna*

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

en de boven water zigtbare zandbank *Gosong Boni* door, loopende alzoo regt op het steenen baken, geplaatst op de zandbank *Barrang Barringang*, aan. Deze baak tot op 6 à 7 kabellengten genaderd zijnde, sture men iets oostelijker (N. O. à N. O. t. N.), om die ruim aan bakboord van zich te houden, aangezien de oostelijkste punt der *Barrang Barringang*-droogte in eene zandstrook eindigt, die steil oostwaarts afloopt. Dusdoende zal men, de steenen baak west peilende, ruim twee kabellengten daarvan verwijderd blijven.

Nu wordt de koers N. $\frac{1}{2}$ W., waardoor men weldra de baak zuidelijk achteruit krijgt, en verder noordwaarts, totdat men het bergje van *Pateene* in één heeft gezeild met den boom van *Koerie Tjadie* (in het Z. O. $\frac{1}{4}$ O.), en de westkant van het eilandje *Maoeang*, aan den oosthoek van het eiland *Balang Tjadie* (in het N. t. W.), (1) de baak der *Barrang Barringang*-droogte steeds zuid peilende.

Daarna stuurt men, ter vermijding van *Batoe Loea*, oost, tot men de baak der *Barrang Barringang*-droogte buiten *Oedjong Tanna* op de vrije kim ziet; het bergje van *Pateene* Z. O. $\frac{3}{4}$ Z., in één met den kenbaren boom van *Koerie Lompo*, en het eilandje *Maoeang* midden tusschen *Groot* en *Klein Balang*, in 't N. W. $\frac{1}{8}$ N., van zich heeft. (2) Alsnu is men midden in de passage, tusschen *Batoe Loea* en *Batoe Masagoa*, in eene diepte van $5\frac{1}{2}$ vadem, modder. In plaats van genoemde kust oost te houden, kan men even goed bewesten *Batoe Loea* langs loopen, en dan, in plaats van O., N. O. $\frac{1}{4}$ O. sturen, tot men den boom van het eiland *Badie* aan de zuidpunt van het eiland *Padjenekang* krijgt, en het eilandje *Maoeang* midden tusschen de beide *Balang*-eilanden in ziet, als wanneer men midden tusschen de reven *Boenga Eijdja*

(1) Zie de verkenningen op de voorn. kaart van den Heer J. VAN GOGH.
(2) Idem.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

en *Batoe Loea*, in 9½ vadem diepte, is; sturende nu verder N. N. O., totdat het eilandje *Maoeang* west is. Vervolgens wordt de koers N. en N. ½ W., en zal men weldra het steenen baken, geplaatst op het westelijkste der drie *Taka Tello*-reven, in het noorden in het zigt loopen. Passeer bewesten die baak, op twee kabellengten afstands, breng haar in het zuiden, en stuur verder noordwaarts, zoodat het eiland *Sapouli* ruim vrij beoosten het eiland *Satando* blijft. Weldra ziet men nu aan stuurboord de kleine zandbank *Gosong Lompoa*; heeft men die in één met den heuvel *Boeloe Boeloe*, in het Z. O. ¾ O., zoo sture men N. W. ¾ W., op het midden van het lage en lange eiland *Banko Bankoang* aan, tot men dat eiland op nagenoeg twee kabellengten genaderd is, waarna de koers N. W. t. W. wordt; passerende middens vaarwaters, in eene diepte van 7 tot 9 vadem, moddergrond, de steeds droog liggende zandbank *Gosong Satando* aan stuurboord, en het eiland *Banko Bankoang* aan bakboord van zich houdende; men krijgt nu weldra het eiland *Sabouton* in het westen, op nagenoeg drie kabellengten afst. van zich.

Van hier wordt de koers verder N. ½ W., passerende achtereenvolgens aan bakboord de zandbank en reven *Gosong* (benoorden *Sabouton*) en *Batoe Loear;* en aan stuurboord het eiland *Sapouli* en *Sagara,* alsmede de reven en zandbanken van *Toa Radja* en *Anro Rea.*

Wanneer men de Noordelijkste zandbankjes van *Anro Rea* bezuiden het eiland *Sakoala* heeft, dit eilandje O. Z. O. ½ O. peilt, en de zandbank *Toa Radja* midden in het eiland *Salemo* is, stuurt men N. N. O., met welken koers men ruim vrij van alle gevaar, op ¾ Duitsche mijl afstands bewesten de *Kalaroang*-eilanden langs loopt.

HET MIDDEN- OF GEWONE VAARWATER.

Maakt men gebruik van het *Midden-* of gewone *Loodsmans-Vaarwater*, zoo kan men langs twee wegen de

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

reede van *Makasser* verlaten, namelijk, bezuiden *Groot Lely* langs, of wel door de passage tusschen *Gosong Boni* en *Klein Lely* gelegen.

In het eerste geval loopt men op eene kabellengte bezuiden de houten baak langs, welke op de zuidpunt van het rif *Groot Lely* geplaatst is, en vervolgens N. N. W. $\frac{1}{2}$ W., op het eiland *Groot Barrang* (*Barrang Lompo*) aan.

In het laatste geval zorge men, de steenen pijramide, staande op het strand, benoorden de stad, in één te houden met het houten merk, geplaatst op het Noordelijkst steenen huis, als wanneer men, met den koers van N. W. t. W. $\frac{5}{8}$ W., tusschen door de reven *Gosong Boni* en *Klein Lely* naar buiten loopt, en vervolgens N. W. $\frac{1}{4}$ N., regt op het eiland *Barrang Lompo* aan, totdat men de eilanden *Barrang Keke* en *Koeding Aring* aan elkander krijgt, en *Groot Barrang* N. W. $\frac{1}{2}$ N. heeft, op klein $\frac{1}{4}$ Duitsche mijl afstands, waarna men noord stuurt, totdat men de zuidpunt der zandbank *Bone Battang* west van zich heeft, en de eilanden *Groot* en *Klein Barrang* in één ziet in het Z. t. W. $\frac{1}{2}$ W.

Nu wordt de koers N. t. O. $\frac{1}{2}$ O., houdende men alzoo de *Barrang*-eilanden Z. t. W. $\frac{1}{2}$ W. in elkander; waardoor men ruim vrij blijft van de reven *Gosong Dato* aan stuurboord, en de omliggende reven van het eiland *Padjenekang* aan bakboord. Men passeert verder bewesten het kleine koraalrif *Bone Bonene Panamboengang*, waarop minstens drie vademen water blijft staan, en het eilandje *Panamboengang* langs, en krijgt weldra regt vooruit, in het N. t. O. $\frac{1}{2}$ O., het eiland *Kangrangang Lompo* in het zigt.

De koers blijft steeds N. t. O. $\frac{1}{2}$ O., tot men den hoogen kenbaren boom van het eiland *Badie* Z. W. $^{w}/_{z}$ W. in één ziet met den westkant van het eilandje *Padang Keke*, en tevens *Groot Kangrangang* in het N. t. O. $\frac{1}{2}$ O. heeft.

Nu stuurt men N. W. $\frac{1}{2}$ W., regt op het lage eiland

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

Lampoetang aan, tot men den boom van *Badie* in één ziet met den westkant van het eiland *Podang Lompo*.

Vervolgens N. N. W. ¼ W., op het eiland *Palla* aan, totdat men dit eiland op 4 à 5 kabellengten genaderd is, wanneer men tevens den heuvel *Boeloe Boeloe* in één met de noordpunt van het eiland *Laya* in het O. ⅜ Z. ziet.

Daarna wordt de koers N. N. O. ½ O. klein, passerende beoosten *Samatello Raya* (het oostelijkste en laagste der *Sama Tello*-eilanden) langs, op ruim ¼ Duitsche mijl afstands van hetzelve; verder het rif *Daëng Bolling* aan stuurboord, en *Batoe Boea* aan bakboord van zich latende, stuurt men in dien koers voort, tot men de Noordelijkste zandbankjes van *Anro Rea* bezuiden het eilandje *Sakoala* heeft, dat eiland O. Z. O. ½ O. peilende, en tevens de zandbank van *Toa Radja* midden in het eiland *Salemo* ziet; als wanneer N. N. O. gestuurd wordt, zoo als voor het Ooster-Vaarwater is aangewezen.

HET WESTER-VAARWATER.

Zal men van het *Wester-Vaarwater* gebruik maken, zoo stuurt men, nadat de baak van *Groot Lely* op één kabellengte afstands in het noorden is gebragt, met den koers van west, regt op *Koeding Aring* (*Groot Hartenbeesten*-eiland) aan, tot men den oosthoek van *Klein Barrang* aan den westkant van *Groot Barrang* krijgt, waarna de koers noord wordt, loopende alzoo bewesten de *Barrang*-eilanden en *Padjenekang* langs, totdat de zandbank, bezuiden *Bonto Soea* gelegen, oost, en de boom van het eiland *Badie* Z. W. t. Z. gepeild wordt.

Vervolgens stuurt men N. N. W., totdat *Sarappo* zuid, de boom van *Sarappo Keke* N. W. ¼ W., en het eilandje *Tjankee* N. O. ¾ N. gepeild wordt, en verder regt op het eilandje *Tjankee* aan, tot de boom van *Sarappo Keke* west is; daarna N. O. t. O., tot men het eilandje *Tjankee* in het noorden van zich heeft, op ⅛ mijl afstands.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

en vervolgens N. O., tot het eiland *Samatello Tingi* (hoogste der *Samatello*-eilanden) west gepeild wordt, op nagenoeg ½ Duitsche mijl afstands.

Van hier wordt de koers verder N. N. O. ½ O. en N. N. O., even als voor het *Midden-Vaarwater* is aangegeven.

Gelijk men uit de bovenstaande zeilaanwijzingen zal kunnen ontwaren, zoo komen zij allen in één punt te zamen, namelijk: het noordelijkste der zandbankjes van *Anro Rea*, bezuiden het eiland *Sakoalla*, dat eiland O. Z. O. ½ O. peilende, en tevens de zandbank van *Toa Radja* midden in het eiland *Salemo*. Wanneer men nu in dat punt gekomen is, sture men N. N. O. ½ O. of N. N. O., tot dat men de piek van *Tanette*, welke zeer kenbaar is, regt oost peilt, moetende men alsdan 13 à 15 vademen water looden; hierop wordt de koers N. O. t. N. ⅓ O., tot dat men de oostelijkste der *Boegi Manilla*-reven, zijnde aan de verkleuring van water altijd zigtbaar, en met laag water steeds droog vallende, regt west peilt; men zal dan 20 vademen moeten hebben.

De volgende koers is N. 15½° O. (N. t. O. ⅓ O.), welken men houdt tot *Batoe Karbouw* of *Boeloe Alipang* oost is, moetende men zich alvorens door peiling aan de altijd zigtbare doch onbegroeide zandbanken *Boeloe Boeloe* en *Lakadjauw*, én aan den zuidhoek van het eil. *Panikiang* verzekeren, dat men in de trek is, om van de klippen, bewesten *Panikiang*, vrij te loopen. In laatstgenoemde peiling zijnde, sture men noord, tot dat *Poelo Bakkie* oost gepeild wordt, waarna men N. 20° O. (N. t. O. ¾ O.) aanhoudt tot dwars van *Tanjong Lero*. Men is dan in den mond van de baai van *Paré Paré*, houdende men dan langs den westwal, tot dat het zuidelijkste gedeelte van de kampong oost is, waarop men met O. N. O. den oostwal inloopt, en naar verkiezing op eene kabellengte van dien wal, in 10 tot 7 vademen, moddergrond met steenen,

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

ankert. Bij *Tanjong Lero* moet men wel indachtig zijn aan eenen soms sterken stroom, uit de baai om de hoek heenloopende, ten einde niet op het tamelijk ver om de west uitstekende rif van dien hoek te geraken; zoo ook aan den anderen kant bij *Toonrangang*, van welken hoek ook een zeer gevaarlijk rif uitsteekt.

Wanneer men binnen het eiland *Poeti Angin* doorzeilen wil, hetgeen dikwijls verkieslijk is, wanneer men aldaar tegen zons ondergang aangekomen is, en men den volgenden morgen zich van den landwind denkt te bedienen, zoo ook om op minder diepte des nachts te kunnen ankeren, dan sture men, nadat men de piek van *Tanette* regt oost heeft gebragt, N. O. t. N. $\frac{1}{8}$ O. door, tot dat men de altijd zigtbare en begroeide zandbanken, *Kalaroang* genoemd, in één heeft, zijnde dan te gelijk in een met de piek van *Tanette* in het O. t. Z., waarop men met O. 28° N. (N. O. t. O. $\frac{1}{2}$ O.) den wal inloopt, tot dat *Poeti Angin* regt Noord gepeild wordt, waarna men met N. N. O. tusschen dit eiland en de *Taka-Lolongang*, waarop meestal branding staat, doorgaat, houdende men dien koers, tot dat meergemeld eiland Z. W. wordt gepeild, waarna men met N. 35° W. (N. W. t. N. $^{w}/_{2}$ W.) weder in de vorige trek te regt komt, het bergje van *Barroe* nagenoeg oost peilende.

Wanneer men bovengenoemde zeilaanwijzingen door schralen wind niet volgen kan, zal men altijd wel doen zoo digt doenlijk onder den wal te blijven, ten einde daarop peiling te kunnen nemen, aangezien men vooral in den oostmoeson op niet verder afstand dan $1\frac{1}{2}$ mijl uit den wal, dikwijls door heijigheid niets daarvan gewaar wordt. Men zoude dan gevaar loopen tusschen de *Boegi-Manilla*-reven of daar benoorden te vervallen, in welk geval men, door gebrek aan kennelijke punten, aan de beste kaart niets heeft, en het door het overgroote aantal gevaarlijke reven moeijelijk zoude zijn, zijnen koers te ver-

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

volgen, waardoor men op diep water zoude moeten ankeren, om af te wachten tot men zich aan den wal konde verkennen.

De heerschende winden alhier zijn: in den westmoeson, of van omstreeks midden October tot midden Maart, zeewind van W. tot N. N. W.; landwind van N. O. tot O., zelden is de wind bezuiden het O. en W. In Julij, Augustus en September, heerschen alhier de zoogenoemde *Boeroeboes* of bergwinden.

De bijna onafgebroken hooge bergrug, op het zuidwestelijk schiereiland van *Celebes*, maakt, dat de O. wind, welke in die maanden op het hevigst doorblaast, zich als het ware ophoopt aan den oostkant van die bergketen. Van daar komt het, dat het alsdan kwade of regenmoeson is aan de westzijde van de golf van *Boni*. Hetgeen nu aldaar niet in regen nedervalt, en steeds door nieuwen voorraad oostenwind versterkt wordt, waait over de bergrug heen tusschen de kloven door, en veroorzaakt de valwinden of *Boeroeboes*. Deze winden zijn zeer ongeregeld, beginnen plotseling en eindigen ook even spoedig. De rigting is meest regt oost; men heeft dan weinig zeewind. Voor het overige is de zeewind in den oostmoeson meestal zuidelijk, Z. W. en West, terwijl de landwind Z. O. en oostelijk is. Zelden is in den oostmoeson de wind benoorden het O. en W.

Hoewel de stroomen zich veelal naar de rigting des winds regelen, zoo is, vooral in den westmoeson, de stroom om de zuid de heerschende. Onder den wal loopt de eb zuidwaarts en de vloed noordwaarts.

De getijën zijn door ons niet kunnen waargenomen worden, als verblijvende nimmer lang genoeg op dezelfde plaats, om dienaangaande naauwkeurige observatiën te nemen, wij geven ze hieronder op, zoo als de inlanders ons die hebben opgegeven, van af *Laykan* tot kaap *Mandar* (*Oedjong Rangassa*).

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

In den westmoeson met nieuwe maan laag water, bij zons opkomst; ten 2 à 3 ure namiddags begint het rijzen, tot 6 ure, als wanneer het hoog water is tot 3 ure 's nachts, waarna het wederom valt. In den westmoeson met volle maan eenige dagen achter elkander onafgebroken hoog water. In den oostmoeson met nieuwe maan te 2 ure namiddag laag water; 3 ure begint het rijzen, tot 6 ure, dan hoog water tot 8 ure, waarna het valt tot 2 ure 's nachts, enz. In den oostmoeson, met volle maan, heeft men eenige dagen achter elkander geen getij. Het verval van water is van één tot een half vadem, behalve in den westmoeson, als wanneer het afhangt van de meerdere of mindere regens die er vallen. Hoewel voor deze opgaven niet kunnende instaan, zoo hebben wij ze echter dikwijls nagegaan en vrij wel uitkomende bevonden. Zeker is het, dat het met volle maan niet zulk hoog water is als met nieuwe maan.

De opgave van de miswijzing van het kompas op de twee noordelijke bladen onzer kaarten opgegeven, of van 0° 20′ N. westering, is, volgens onze eigene waarnemingen. Volgens de belangrijke magnetische waarnemingen van den Heer CHARLES MORGAN ELLIOT, Brevet-Kapitein in dienst der Engelsche Oost-Indische Compagnie, zoude men voor de miswijzing 0° 40′ à 0° 45′ N. oostering, of misschien nog iets minder moeten stellen. (*)

(*) *Magnetic Survey of the eastern Archipelago. Philosophical transactions.* Part. 1, for 1851. London 1851.

PERPUSTAKAAN NASIONAL RI

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

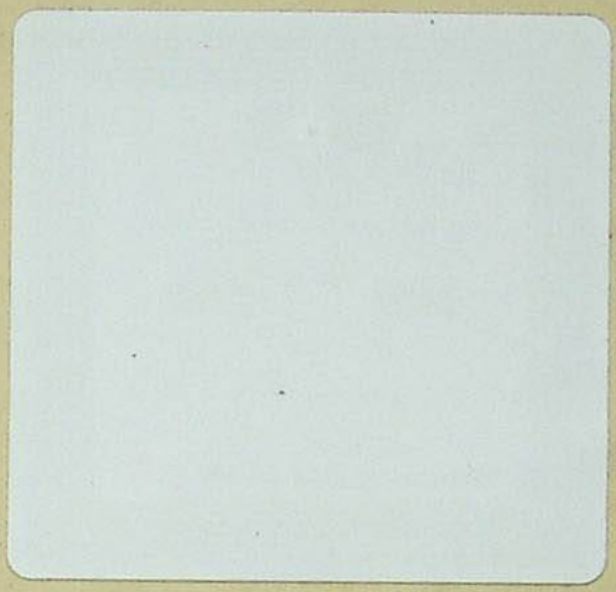

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA